

CARTES DE PROP

Després d'Auschwitz

Enric Sòria

Si la traducció de poesia al català no viu en els últims anys el seus moments millors, cal dir que hi ha excepcions notables a aquesta atonia. Així, gràcies als esforços d'un grapat reduït de traductors i d'editorials, podem llegir un grapat d'exemples representatius de l'obra dels millors poetes polonesos del segle XX. És una gran sort, perquè aquesta poesia compta entre les més trasbalsadores, i per tant més dignes de ser conegudes, que s'han escrit en els últims 60 anys. Tenim, entre altres, el que potser és el millor llibre de Zbigniew Herbert, *Informe des de la ciutat assetjada*, en la versió de G. Gryc, gràcies a la valenciana Denes; *Vista amb gra de sorra*, de Wislawa Szymborska, traduïda per Josep M. de Sagarra, i *Terra de foc* d'Adam Zagajewski, per Xavier Farré. El mateix Farré ha traduït una antologia extensa i memorable de Czeslaw Milosz, *Travessant fronteres*, i el valencià Josep-Antoni Ysern ens ha oferit mostres d'Ewa Lipska i de Tadeusz Rózewicz.

Els valencians han contribuït prou al coneixement de la literatura polonesa, en part gràcies al fet que alguns escriptors del nostre país han treballat com a lectors de català en universitats poloneses, i han après bé un idioma que els parlants romànics solen trobar asadats enrevessat. És el cas de Guillem Calaforra, autor d'una excel·lent traducció de *La ment captiva* de Czeslaw Milosz i d'un recull de *Pensaments despentinats* de Stanislaw Jerzy Lec, i del ja esmentat Josep-Antoni Ysern. Aquest traductor, nascut a València el 1966, acaba de traure a la llum

una àmplia antologia, *Udols d'un llop de paper*, de Tadeusz Rózewicz, en Edicions 96. Ens hem de felicitar perquè una editorial modesta s'haja atrevit a publicar l'obra d'un poeta excepcional, però ací poc conegut, i que ho haja fet en un llibre molt ben presentat, en edició bilingüe, amb notes i un

una impressió d'artificiosa incongruència que més aviat destorba. Llevat d'això, que és una nimietat, Ysern encerta a reproduir la ràbia sardònica, la desolació i el dens desassossec que constitueixen el clima interior d'aquests versos i que els doten d'una intensitat laceradora. També en això, aquest

ria pogut covar.

La cèlebre pregunta d'Adorno, com es pot escriure poesia després d'Auschwitz, ha esdevingut un tòpic que ja només serveix perquè els partidaris de la nul·lilitat i el balbuçig tinguin un pretext docte a on agafar-se, però si es planteja seriosament, continua sent una interrogació acuciant: com es pot escriure versos, o compondre partitures, o pensar filosofies, com es pot fer res d'autènticament humà, quan sabem que el mal més aberrant pot sorgir al cor mateix de la civilització? La resposta a aquesta pregunta no pot ser negativa, perquè llavors la cultura mateixa seria l'última víctima d'Auschwitz i el triomf de la barbàrie esdevindria absolut, però el mateix fet de formular-la situa la nostra idea d'humanitat davall d'una llum crua. Qüestions com aquesta travessen l'obra d'autors com Milosz o Rózewicz. Són poetes que no toleren l'edulcoració ni el camuflatge. La poesia no pot ser un succedani de la redempció ni un anestèsic; al contrari, el seu àmbit no és altre que la veritat. Per això, com la destral de Kafka, el poema ha de sacejar l'ànim del lector: ha de commoure'l.

La poesia de Rózewicz descreu de les metàfores tant com dels maquillatges. La seua sonoritat és seca, percucient, obsessiva, el sarcasme és ecumènic i la desesperança ignora els límits. La seua negativitat pot arribar a ser tan massissa que el mateix Milosz (que tampoc no se'n feia gaires il·lusions) va haver de mitigar-la alguna volta. Fins i tot descreu de les paraules que arreglera, perquè "les pròpies paraules no serveixen ni per a expressar el significat d'unes altres paraules". Si Rózewicz s'esforça a dir la veritat, és perquè sap que aquesta és indicible. Justament per això, els seus versos són certs i ens commouen. La poesia del nostre segle es podia escriure així.

Tadeusz Rózewicz.

Rózewicz va conèixer de prop l'horror que ha obsedit el segle XX, i no en va eixir indemne

estudi curós i informatiu a càrrec del mateix traductor.

Quant a la traducció, he de dir que m'enuija una mica que Ysern opte per usar les formes verbals del català oriental, quan el lèxic que utilitza amb més naturalitat és el propi de l'occidental. Aquesta barreja produeix en algun moment

és un gran llibre.

Sense la II Guerra Mundial, és possible que Rózewicz haguera sigut un mordaç poeta satíric o un avantguardista sinuós, o les dues coses. La invasió de Polònia, i l'immens crim que se'n va seguir, sorollaren la seua trajectòria. Els alemanys van assassinar un germà seu i ell mateix va participar en la resistència. Entre els 18 i els 24 anys, Rózewicz va conèixer de prop l'horror que ha obsedit el segle XX, i no en va eixir indemne. La imposició de la dictadura estalinista a Polònia va extirpar les últimes il·lusions ideològiques que hau-

Recomanem...

DISCOS

per XAVIER ALIAGA

NITS COSIDES

Artaica
Temps Record
Terrassa, 2010

La reinterpretació de la música d'arrels se sol vestir amb els hàbits de la terra, amb la instrumentació i els efluvis més genuïns i familiars. Però els bons temes del cançoner popular admeten uns altres jocs. Els experimentats músics d'Artaica, recolzats en la veu de Mara Aranda, han aconseguit, amb arranjaments elegants i cadències que remetent a unes altres latituds, que unes cançons amb sabor de salobre i de llar sonen com si hagueren d'acudir a una selecta festa nocturna.

POESIA

per X. A.

A DESLLOC

Joan Navarro
Denes
València, 2010
100 pàgines

En *A Deslloc*, Joan Navarro ens llança un *tour de force* titànic i exuberant, una prosa poètica fora de catàleg, cosida amb fils quasi invisibles, desproveïda de subordinades i d'advocacions narratives. Un collage inabastable d'imatges i de refinades referències culturals i vitals, on se sotmet el llenguatge a un propòsit de semàntica opaca i traces formals enlluernadores: "El discurs poètic és el vehicle del deliri: L'oli de la llum: La geometria de l'Ésser. Res no és poètic en la poesia".

INFANTIL

per ADOLF BELTRAN

ELS FABRICANTS DE MUNTANYES

Alberto Pérez i
Jorge del Corral
Bromera. Alzira, 2010

Aquest llibre és la versió valenciana d'un àlbum il·lustrat que va guanyar el premi Lazarillo corresponent a l'edició de l'any 2009. S'hi conta la història, trobada pel narrador en la biblioteca d'un savi, sobre la fabricació de les muntanyes en els temps llunyans en què els gegants compartien l'espai amb criatures fantàstiques com ara els unicorns, els olifants o els dracs. Un llibre ple d'imaginació i d'il·lustracions espectaculars, recomanable per a primers lectors.

DISSIDÈNCIES

El premi

E. Cerdán Tato

Llavors ja havia fet els vint anys i tornava, a la força, d'un viatge frustrat pel Marroc, primerament, i, després, per les Canàries, on me n'havia anat —escapat— amb els meus estudis teòrics de nàutica i la meua llibreta de navegació impol·luta a la recerca d'un vaixell d'una bandera qualsevol en què poder fer les pràctiques preceptives, com a agregat, per a obtenir, en acabant, el rang d'oficial. Havia tingut la complicitat de ma mare, però al cap d'un mes mon pare, que treballava en un bufet de Madrid, va tornar a casa, es va assabentar de la meua escapada i va aconseguir que les autoritats em reintegraren a casa. La majoria d'edat era als vint-i-un. De manera que vaig quedar desarborat en el moment en què tenia la dubtosa possibilitat d'embarcar en un petrolier de nacionalitat sueca. En fi, que hi vaig tornar, molt emprenyat, i em vaig posar a estudiar —dret, entre altres coses, per tradició familiar—, a fer classes a domicili per a traure'm uns cèntims i a escriure històries. Una d'aquestes es va publicar, per mitjà de Carmen Conde, en la segona època del setmanari *El Español*, de tendència molt reaccionària i que va fundar Juan Aparicio el 1942. Recorde que aquella història es titulava *Ricardo Corazón de...* i era la història d'una aventura i d'una experiència desastroses. Però em vaig recuperar prompte i a les nits, sota l'amenaça dels 73 volums de l'enciclopèdia Aranzadi, em sembla, em dedicava a llegir ordenadament i minuciosament els clàssics o a escriure contes. No recorde si va ser l'any 50 o 51 del segle passat, durant aquestes dates de "tendresa" i de consumisme igualment degavellats l'un com l'altre, amb una mica d'ofici i amb més sagacitat, que vaig guanyar, no el primer, ni el segon, ni el tercer dels premis que s'atorgaven en un concurs nacional de contes de Nadal, que convocava anualment no arribava a recordar quin institució o entitat, sinó el premi especial, que era el bo i millor, ja que es concedia amb caràcter extraordinari i només si el jurat ho estimava oportú. En fi, que vaig saltar de goig quan m'ho van comunicar telegràficament, perquè, a més dels reconeixements, de les felicitacions i dels compliments, fins i tot de mon pare, que era poc favorable a aquestes pràctiques —després de la seua mort, no obstant això, i entre els seus papers, vaig trobar el capítol inicial d'una novel·la redactat amb un llenguatge molt forense i encara més emotiu per a mi—, a més de totes aquestes coses, repetisc, el premi mencionat tenia una dotació de 500 pessetes, una quantitat que, en aquell temps i als meus vint o vint-i-un anys, era tot un dineral. I encara més amb vista als dies de festa i a la Nit de Cap d'Any. Com estava quan vaig rebre el gir!, que ho diga, si no, la meua dona, ja que llavors començàvem el llarg i càlid festeig, molt normal en aquella època.

Doncs d'aquesta manera em vaig beneficiar de les restes de l'imperi: escenificant tot un betlem a l'illa de Bioko —perdó, de Fernando Poo— i amb els bubis tocant la simbomba a un xiquet blanc i ros de fang, enmig de saquejos, d'esclavitud i d'exterminis molt propis del colonialisme. És a dir, que sense voler col·laborava amb l'evangelització d'un poble que havia suportat el pillatge i els crims dels portuguesos, dels anglesos, dels espanyols, uns depredadors, en fi, que no anàvem amb bestieses. Sospite que aqueix punt de vista narratiu va omplir les aspiracions patriòtiques d'un jurat de fosques files.